

CATCH & RELEASE

veien til ørretmekka?

I fjor høst ble den første grundige studien på effekten av fang & slipp på ørret i Norge avsluttet. Prosjektet ble gjennomført i regi av Hemsedal Fiskeforening og NINA ved forsker Morten Kraabøl. Nå foreligger resultatene.

Tekst og foto: **Lars Nilssen**

Olga Marie ble lurt av en kunstig flue fire ganger

FINKIRUGI

En av hemsilørretene får en sender operert inn i buken.

RUSEFANGST

Idsjel Tor Grøthe (t.h) sanker ørret i ruser.

DEN 27. JUNI 2010 ble det operert inn radiosendere i buken på 26 fluefangte ørreter tatt i Hemsil i dagene før. Størrelsen varierte fra 700 gram til 1,5 kilo. I tillegg til radiosender i buken, fikk alle tagget et *carlin*-merke ved siden av ryggfinnen – et lysegrønt merke med et nummer som fiskerne kunne referere til når de rapporterte inn gjenfangst av forsøksfisk. Fiskenes lengde, vekt og kjønn ble notert. Ørretene fikk navn som hadde tilknytning enten til fiskeren som hadde lurt dem, eller kommunestyremedlemmer og kjente personer i Hemsedal.

Senderne hadde hver sin individuelle frekvens. Slik kunne ørretene skilles fra hverandre under peilingen, som ble foretatt flere ganger i uka fram til medio september, og deretter jevnlig fram til isen la seg. Gjennom vintermånedene var sjefspeiler Trond Hagen ute med antenne og mottaker i ny og ne. Peileintensiteten ble økt i april/mai og fram til feltarbeidet ble avsluttet medio juli 2011. Da hadde batteriene gått ut på de fleste senderne, og forsker Morten Kraabøl hadde innhentet nok grunnlagsdata til å trekke konklusjoner.

Resultater

Fra prosjektstart og fram til medio august 2011 ble det innmeldt 25 gjenfangster fordelt på 13 fisker. To av forsøks-

fiskene ble tatt hele fem ganger etter radiomerking. En hadde forsvunnet under mystiske omstendigheter en augustkveld i 2010. Bortsett fra denne ene, levde alle i beste velgående og ingen hadde tatt synlig skade av å ha vært i hoven én eller flere ganger.

Alle fiskene med unntak av to, sto på samme stedet de var fanget første gangen gjennom hele den første sommeren. Etter en viss bevegelse i forbindelse med gyting og overvintring, returnerte samtlige tilbake til plassen sin i løpet av mai / begynnelsen av juni året etter.

Analyse

At ørretene klarer seg fint etter å ha vært på fluekrok, kommer neppe som noen bombe på oss som tilbringer mye tid ved elver og vann. Flere av fiskene som ble tatt og satt tilbake, var i full vakaktivitet kort tid etter de var sluppet – et fenomen som heller ikke er ukjent. Det samme med flere gjenfangster av samme fisk. I Hemsil-studien ble eksempelvis Olga Marie lurt av en kunstig flue fire ganger i løpet av den første sommeren. Felles for begge er at de heller enn å oppsøke nærmeste dype kulp for å summe seg etter å ha vært i hoven, svømte rett tilbake til standplassen sin. De viste ingen tegn på atferdsendring

i perioden 19. til 28. juli 2010!

etter å ha vært på krok.

Fra å være en observasjon og påstand, kan det etter telemetriprosjektet i Hemsedal med vitenskapelig belegg hevdes at skånsom fangst & slipp ikke påfører ørret verken dødelighet eller forandring i oppførsel – dog forutsatt at fisken håndteres riktig. Det er en smal sak å påføre skader som kan medføre dødelighet, men gjøres avkrokning og tilbakesetting skånsomt og raskt, er faren marginal.

Mange fiskere har for vane å «pumpe» fisken etter at den er satt tilbake i vannet. Selv en mann som Lars Lenth, som har satt tilbake fisk i en mannsalder, har for vane å praktisere dette. Men ved å trekke fisken i motsatt retning av det som er naturlig for den, dras vann gjennom gjellene bakfra og bidrar heller til kveldningsfølelser enn opplivning. Hvis fisken har sine reflekser i behold ved gjenutsettingen, bør man la fisken svømme unna så fort som mulig, ifølge Kraabøl.

Revirheving og vandringer

Den grafiske oversikten over vandringsmønsteret til seks av de radiomerkete fiskene (se bildet) viser at nesten alle holder seg på samme stedet de ble tatt første gangen. Selv etter gyting og overvintring, vender de i slutten av mai året etter tilbake til beiteområdet sitt fra sommeren før.

Dette vitner om en meget sterk «homing», og regnes som ny og interessant kunnskap om ørretens liv. Det kan tyde på at et beiteområde er en ressurs som ørreten forsvarer gjennom flere år. Selv Helene, som i midten av juli 2010 plutselig svømte 16 km oppstrøms i løpet av et døgn og tilbrakte resten av sommeren og vinteren ved Nilstad, var på plass på Hjelmen der hun ble tatt som forsøksfisk for sommeren 2011.

Det har i alle år vært en erklært sannhet blant Hemsil-fiskere at ørreten i elva bruker kraftmagasinet Eikredammen som overvintringshabitat. Denne myten har festet seg fordi man flere ganger har observert flak av ørret oppstrøms dammen på vei oppover elva tidlig i juni.

Radiomerkingforsøket viser imidlertid en annen virkelighet. Ikke én eneste av de 26 forsøksfiskene levde opp til myten. De overvintret alle som én i en dyp kulp i nærheten av der de bor om sommeren. Årsaken til dette er sannsynligvis at Hemsil har to ulike ørretbestander. Den ene er elvelevende og utgjør selve grunnlaget for det gode fluefiske i Hemsil. Den andre delen av populasjonen er ørret fra Eikredammen, som benytter nedre deler av Hemsil til gyting. Tidligere studier har vist uvanlig høy tetthet av gytegrøper i nedre deler, men disse ørretene kommer opp i elva i slutten eller etter fiskesesongen.

HIGH-TECH

Peileapparatene holder kontroll på hvor ørreten befinner seg (øverst).

LOGGFØRES

Peilenotatene føres inn i dataprogrammet og gir etterhvert forskerne noen aha-opplevelser.

SMART RØR

Nøyaktig føring av mål og vekt.

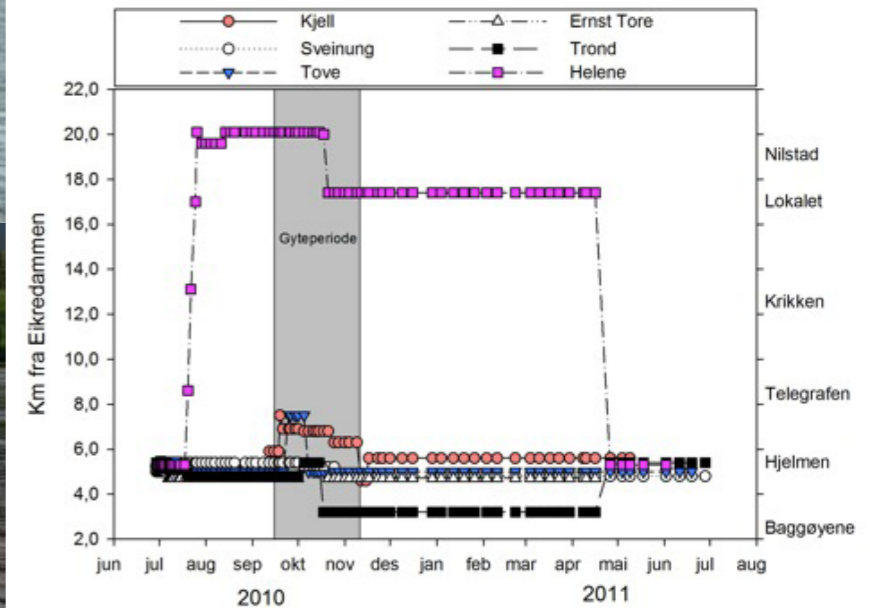

Stedbunden fisk!

Denne grafiske fremstillingen viser med all tydelighet stedbundenheten til seks av de merkete fiskene i Hemsil.

Det er den samme som er brukt i filmen. Selv Helene, som vandret 14 km oppstrøms i midten av juli, kom tilbake der hun først ble fanget året etter.

Blir ikke fisk av en viss størrelse satt tilbake, vil elvene

FRAM MED BOKA
Sjefspeiler Trond Hagen med feltboka.

Konsekvenser

Vi har mange lavproduktive og lett tilgjengelige elver som Hemsil, preget av kort produksjonssesong av næringsdyr og uten forbindelse med større vann eller vassdrag. Fiske som bor der, lever hele livet i elva. Det hender de spiser småørret og ørekyt, men hovedføden er insekter. For å bli stor, må fisken derfor få bli gammel. Dette betyr kort og godt at de fleste ørretene må overleve flere sesonger for å bli store.

Halvparten av de radiomerkete fiskene ble fanget på ny etter å ha blitt lurt i forbindelse med innhenting av forsøksfisk.

Dette faktum, sammen med den sterke dragingen og tilhørigheten til beiteplassene, gjør det meget sannsynlig at de vil gape over en krok i løpet av livet – i alle fall i elver hvor fiskepresset er hardt og det er mange dyktige fluefiskere langs breddene.

Blir ikke fiskene av en viss størrelse satt tilbake, vil disse elvene raskt blitt dominert av unge, små individer.

Fangstregulering

Skal en ha et godt og attraktivt fiske i slike elver med stasjonær ørret, er derfor den eneste forvaltningsveien å innføre fangstreguleringer, som gjør at fisken kan bli gammel – en forutsetning for gjev størrelse.

Problemet med fang & slipp, er at denne forvaltningsstrategien utfordrer det veletablerte høstingsprinsippet. Det er ikke uvanlig å høre fra folk med lang erfaring i fiskekultivering, at det fiskes altfor lite i norske vassdrag. Dette er ifølge Morten Kraabøl en misforståelse, og det er behov for å skille mellom ulike økosystemer. Elver med stasjonær ørret har et meget lavt høstingsoverskudd, fordi bestanden er gjerne tynn, tilveksten er lav og fisken må bli gammel for å bli stor. I innsjøer og vann kan situasjonen være annerledes, fordi ørreten slipper den harde konkurransen om plass gjennom livet. Etter et kort liv i gytebekkene svømmer de fritt i innsjøen og beiter på tilgjengelig mat. Dersom antall gytebekker er stort, vil det som oftest bli for mange munnar å mette, og bestanden blir overbefolket (overtett). Da må man tynne i bestanden for å øke mattilgangen og veksten til ørreten, men samtidig vil man da også redusere mulig-

raskt blitt dominert av unge, små individer.

heten til å bli gammel og stor, og man får «porsjonsfisk» med ganske lik alder og størrelse. Attraktivt for familie- og mataukfiskeren kanskje, men uinteressant for dedikerte fiskere på jakt etter utfordringer og opplevelser i særklasse.

Drømmen om storfisk

Det er faktisk grunn til å tro at en økende andel av sportsfiskerne setter drømmen om storfisk høyere enn et pent knippe med steikefisk. Dersom dette er tilfelle, bør de ulike ørretbestandene forvaltes etter ulike prinsipper, slik at man møter ulike behov i markedet. Fornuftig forvaltning av en ørretbestand bør derfor tilpasses de naturgitte forholdene på stedet og fiskernes ønsker.

Fang & slipp berører også etiske og dyrevelferdsmessige forhold, og det har lenge vært uenighet om det bør anvendes som et forvaltningsverktøy. Hemsil-studien viser at det ikke kunne spores atferdsmessige endringer hos ørretene som ble gjenfanget og sluppet ut igjen, sammenlignet med dem som unngikk gjenfangst. Dette bør være et viktig moment i debatten. De gjenfangede ørretene beholdt sitt sedvanlige livsmønster, selv om de havnet i håven flere ganger.

I denne sammenhengen er det også verdt å nevne at fang & slipp stimulerer en aktiv og interessert brukergruppe, nemlig fiskerne, som har som primært mål å opprettholde en attraktiv ørretbestand. Dette kan være relevant i sårbare og truede fiskebestander, hvor det diskuteres om fisket bør forbys eller om man skal iverksette fang & slipp. Sistnevnte tiltak vil i hvert fall sørge for at noen virkelig ønsker å bevare den truede bestanden, og kan finne på å sette makt bak kravene.

For alle fiskebestander er det, paradoksalt nok, viktig å ha dedikerte sportsfiskere til å ta best mulig vare på bestandene. Sportsfiskere som bryr seg er en viktig ressurs! ●

BILDESERIE

Lars Lenth og Lars Nilssen tester ørretens bitevillighet. Alt dette kan du se på Nilssens film om fang & slipp.

Se Lars Nilssen sin dokumentar om forskningsprosjektet i Hemsil på DVD.

Bestilles via larsoglars.no

Pris: 175,- + porto